

Prisvolatilitet, riskbedömning och strategi hos svenska lantbrukare på grund av kriget i Ukraina

Riskhantering i svenskt lantbruk

Oskar Gustafsson och Jacob Nylander

Självständigt arbete • 7,5 hp

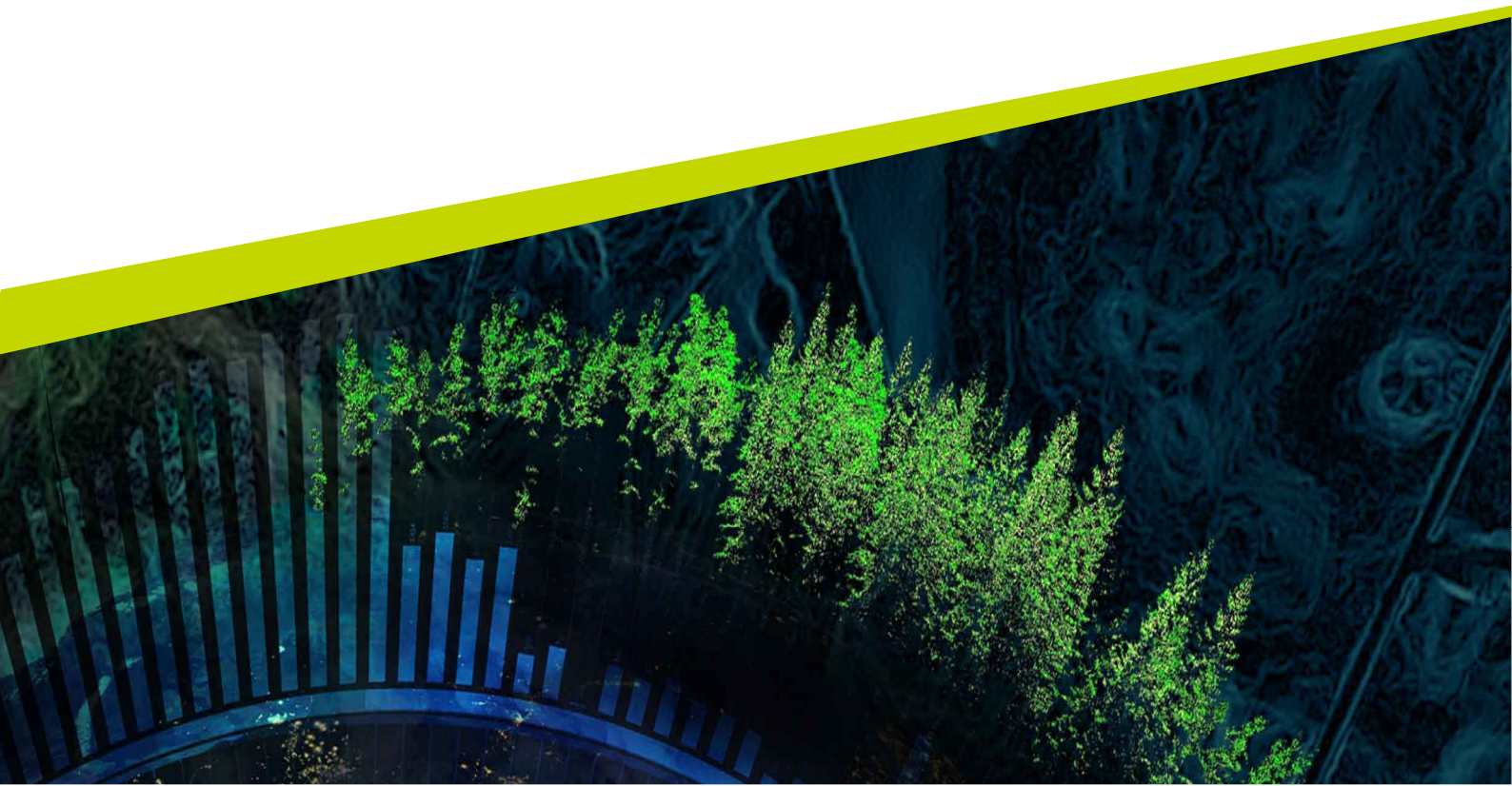
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för biosystem och teknologi

Lantmästare - kandidatprogram

Alnarp 2022

Prisvolatilitet, riskbedömning och strategi hos svenska lantbrukare på grund av kriget i Ukraina

Riskhantering i det svenska lantbruket

Price volatility, risk assessment, and strategy of Swedish farmers due to the war in Ukraine

Oskar Gustafsson och Jacob Nylander

Handledare:	Erik Hunter, SLU, Institutionen för människa och samhälle
Examinator:	Jan Larsson, SLU, Institutionen för människa och samhälle
Omfattning:	7,5 hp
Nivå och fördjupning:	Grundnivå G1E
Kurstitel:	Självständigt arbete i Lantbruksvetenskap, G1E – Lantmästare kandidatprogram
Kurskod:	EX0942
Program/utbildning:	Lantmästare-kandidatprogrammet
Kursansvarig inst.:	Institutionen för biosystem och teknologi
Utgivningsort:	Alnarp
Utgivningsår:	2022
Nyckelord:	krig, risk, prisvolatilitet, strategi

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap
Institutionen för biosystem och teknologi

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt.

Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här: <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

Förord

Lantmästare - kandidatprogrammet är en treårig universitetsutbildning vilken omfattar 180 högskolepoäng. Inom programmet är det möjligt att ta ut två examina, en lantmästarexamen 120 högskolepoäng och en kandidatexamen 180 högskolepoäng. En av de obligatoriska delarna i denna är att genomföra ett eget arbete som ska presenteras med en skriftlig rapport och ett seminarium. Detta arbete är utfört under programmets andra år och arbetsinsatsen motsvarar minst 5 veckors heltidsstudier (7,5 hp).

Vi har i detta arbete gjort en undersökning om hur kriget i Ukraina påverkar svenskt lantbruk. Intervjuer har gjorts med 7 personer som jobbar med lantbruk, där det ställts frågor om hur kriget påverkar lantbrukarna.

Vi vill rikta ett stort tack till vår handledare Erik Hunter SLU Alnarp som hjälpt oss under arbetets gång. Även personerna som ställde upp och var med på intervjuerna ska ha ett stort tack!

Sammanfattning

Olika former av kriser är en stor faktor som kan leda till stora problem för lantbrukare. Syftet med detta arbete är att undersöka vad personer ifrån olika delar av lantbrukssektorn tänker kring de stora prissvängningarna som är till följd av kriget och hur man som lantbrukare ska agera för att minimera riskerna det innebär.

Kriget i Ukraina är en stor faktor som ställer till det mycket för lantbrukare i Sverige då priserna på både insatsvaror och avsaluvaror har gått upp väldigt mycket. Detta gör att det svenska lantbruket utsätts för en stor risk då det råder ovisshet kring vad som kommer ske med priserna på varor av alla slag. Prisvariationen är stor vilket gör att det är ovisst hur det kommer se ut ekonomiskt den kommande tiden. Det gör att lantbrukare får tänka om i sin planering och ha en strategi som är anpassad till de svåra förhållandena som råder just nu.

Studien är gjord med en kvalitativ undersökning där 7 olika personer inom lantbruket har intervjuats. 2 av dessa är rådgivare och 5 av dessa är bönder med olika produktionsinriktningar. De områden som representeras är spannmål, mjölk, nötkött, smågris och ägg. Detta gjordes för att få en bred undersökning med svar ifrån olika inriktningar och få en förståelse hur olika inriktningar drabbats av kriget.

Att inte veta vad som kommer att ske imorgon är en svårighet som de intervjuade personerna tryckte på. Med dessa stora prisvariationer och brist på varor så är det svårt att veta om det är rätt att köpa idag, till ett väldigt högt pris, eller vänta tills imorgon när det kanske är billigare eller så kan varan antingen vara ännu dyrare eller vara slut. ” Det har aldrig varit så lönsamt att göra rätt men så dyrt att göra fel” är ett citat ifrån markandsrådgivaren som intervjuades vilket belyser att riskerna är stora, så man måste veta vad man håller på med. Samtliga som intervjuats är väldigt eniga om att det är viktigt att prissäkra och att sprida ut riskerna i sitt företag för att vara så säker som möjligt. Att stå på ett ben är alldeles för riskabelt nu i dessa tider. Inom animalieproduktionen har det både tidigare och nu visat sig att de som själva producerar foder till sina djur minskar risken vid prisvariationer.

Abstract

Various forms of crises are a major factor that can lead to major problems for farmers. The purpose of this work is to investigate what people from different parts of the agricultural sector think about the large price fluctuations that are as a result of the war in Ukraine and how farmers should act to minimize the risks involved.

The war in Ukraine is a major factor that causes big problems for farmers in Sweden as the prices of both inputs and market goods have gone up very much. This means that Swedish agriculture is exposed to a great risk since there is uncertainty about what will happen to the prices of goods of all kinds. The price variation is large, which means that it is uncertain what it will look like financially in the coming time. This means that farmers must rethink their planning and have a strategy that is adapted to the difficult conditions that prevail right now.

The study was done with a qualitative survey where 7 different people in agriculture were interviewed. 2 of these are advisors and 5 of these are farmers with different production orientations. The areas represented are cereals, milk, beef, piglet and eggs. This was done in order to get a wide survey with answers from different orientations and get an understanding of how different agricultural orientations were affected by the war.

Not knowing what will happen tomorrow is a difficulty that the interviewees pressed. With these large price variations and lack of goods, it is difficult to know if it is right to buy today, at a very high price, or wait until tomorrow when it may be cheaper, or the product can either be even more expensive or be out of stock. "It has never been so profitable to do the right thing but so expensive to do the wrong thing" is a quote from the market adviser who was interviewed, which highlights that the risks are great, so you must know what you are doing. All those interviewed agree very much that it is important to secure prices and to spread the risks in their company in order to be as safe as possible. Standing on one leg is far too risky now in these times. In animal production, it has been shown both before and now that those who produce feed for their animals themselves reduce the risk of price variations.

Innehåll

1. Inledning	9
1.1 Bakgrund	9
1.2 Tidigare studier.....	10
1.3 Syfte	10
1.4 Mål.....	10
1.5 Avgränsning	11
2. Litteraturstudie	12
2.1 Risk	12
2.2 Prisvolatilitet	13
2.3 Strategi	14
3. Material och metod	16
3.1 Deltagare	16
3.2 Metod	16
3.3 Tillvägagångsätt	17
3.4 Bakgrundsbeskrivning av arbetet till intervjupersonerna	17
4. Resultat	20
4.1 Sammanfattning av intervjureultat.....	20
4.1.1 Krig	20
4.1.2 Ekonomi	21
4.1.3 Prisvolatilitet	21
4.1.4 Strategi	21
5. Diskussion	22
5.1 Huvudsakligt resultat.....	22
5.2 Allmänt	22
5.3 Svagheter med arbetet.....	23
6. Slutsats	24
7. Referenser	25
Bilaga 1	27
Bilaga 2	36

Förkortningar

LRF Lantbrukarnas Riksförbund

SLU Sveriges lantbruksuniversitet

1. Inledning

Kapitlet avhandlar en kort beskrivning av de svårigheter som finns i att driva lantbruk kopplat till krig eller kris och de påverkningar dessa händelser har på ekonomin i lantbruket. Vidare beskrivs varför arbetet görs och vad vi hoppas uppnå.

1.1 Bakgrund

När det sker helt oväntade eller extrema saker i världen, men främst i Europa och i vår närhet så påverkas priser på råvaror och i och med det även priset på insatsvaror till lantbruksföretag. Bara under de senaste 5 åren har Sverige upplevt mindre kriser av olika slag. Exempel på händelser som haft stor påverkan på priser det senaste är; torkan 2018, Covid-19 och det just nu högaktuella kriget i Ukraina. 2018 så var det brist på foder i Sverige på grund av den stora torkan som var i hela landet vilket gjorde att dom svenska råvarorna var en bristvara. Många av djurproducenterna fick minska besättningarna och köpa in dyrt foder för att hålla liv i verksamheten på grund av dom höga priserna (LRF 2020). Det gjorde i sin tur, på grund av de låga skördarna på råvaror och de höga priserna på foder, att böndernas ekonomi blev väldigt hårt belastad.

Gemensamt för liknande händelser är att de utgör en stor osäkerhetsfaktor och en stor utmaning för svenska lantbrukare. De stigande priserna på insatsvaror gör att det är osäkert för många lantbruksföretagare hur lönsamheten kommer att se ut de kommande åren. En undersökning gjordes i slutet av 2021 där man frågade bönderna vad som hade påverkat dem mest under året. Det var de stigande priserna på bränsle, foder och gödsel (Landshypotek 2022). Gödsel har stigit i pris med över 240% under 2021, foderpriserna har stigit med 15–20% och bränslet har stigit med 40% (Landshypotek 2022).

De stigande priserna på insatsvaror gör att det blir svårt för bönder i dagsläget att planera sin ekonomi avseende inköp av insatsvaror och säljtillfällen för produkter. Hårdast drabbade av de höjda priserna på insatsvaror är animaliebönderna då betalning för mjölk och kött inte följt prisutvecklingen i samma takt, men även växtodlingsbönder drabbas hårt (Brink 2021).

1.2 Tidigare studier

I en liknande undersökning som denna, som gjorts tidigare har man lagt sig på en gårdsnivå där man har frågat bönderna om olika faktorer och sedan har bönderna fått bedöma risken med hjälp av en siffra som sedan har satts in i ett diagram. Samma undersökning som gjorts av (Assefa et al. 2017) visar också att det betraktas som volatila priser om variationen på pris är större än 10–15 %. Det beror dock vilken typ av råvara det handlar om. I denna studie intervjuades hela kedjan från producent till mellanhänder och förädlare till återförsäljare. De gjorde en mer kvalitativ undersökning än vad som tidigare gjorts där man fått med hur lantbrukare hanterar prisrisker i praktiken.

De kom fram till att det sättet som bönder använder för att säkra sin produktion är att använda olika typer terminskontrakt för att låsa priset på varan och diversifiering både på gården och utanför gården (Assefa et al. 2017).

1.3 Syfte

Syftet med detta examensarbete är att undersöka hur svenska lantbrukare med olika verksamhetsinriktningar påverkas av riskerna som kriget i Ukraina medför. Hur avser de att anpassa sig till prisvolatilitet på både insatsvaror och avsaluvaror samt vad de tror att det kan bli för konsekvenser på lönsamhet inom svenskt lantbruk.

1.4 Mål

Målet med examensarbetet är att ta reda på hur svenska lantbrukare avser att tackla de problem och möjligheter som följer med varierande och stigande priser samt om det finns ett allmänt behov av hjälp utifrån lantbrukarens perspektiv.

Vi vill besvara följande frågor:

- Hur lantbrukare med olika produktionsinriktningar; spannmål, gris, ägg, mjölk och nötkött, har agerat tidigare vid stora prisvariationer samt hur de avser agera för att hantera nuvarande situation.
- Hur rådgivare ser på nuvarande situation och om det skiljer sig jämfört med de intervjuade lantbrukarnas syn.
- Vilken inriktning ser mest negativt på prisutvecklingen.

1.5 Avgränsning

I vårt examensarbete begränsar vi oss till att undersöka hur lantbrukare ser på riskhantering och strategier kopplat till nuvarande prisutveckling. Studien omfattar en litteraturgenomgång samt sammanställning av egenhändigt utförda intervjuer med 5 lantbrukare och 2 stycken rådgivare. I och med det låga antalet intervjuer så kan vi inte dra långtgående slutsatser utan mer att få en inblick i hur lantbrukare kan tänka kring vårt ämne. De intervjuade är verksamma i Skåne, Halland och Blekinge.

2. Litteraturstudie

I detta kapitel beskrivs nyckelord som risk, strategi och prisvolatilitet, som är väldigt relevanta för att vi ska kunna förstå vårt ämne och nå vårt mål med detta examensarbete. Vi använder även tidigare arbeten, där man gjort liknande studier, för att definiera nyckelorden och deras koppling till lantbruksfall. Det har gjorts en del studier som liknar denna fast med tidigare kriser såsom torkan 2018, som drabbade lantbrukarna väldigt hårt och väldigt varierande priser.

2.1 Risk

Vad är risk? Risk anses i vissa fall vara sannolikheten att något oönskat inträffar (Riskkollegiet 1991). I andra fall syftas till den skada som det oönskade kan orsaka. Tillsammans utgör då konsekvens och sannolikhet den totala risk som behöver värderas (Riskkollegiet 1991). Ett intressant resonemang de för, är om det är den lilla sannolikheten eller den stora risken som är viktigast vid beslut eller om de båda alltid borde vägas samman.

Att bedöma risk är således ingen enkel sak utan en komplex arbetsgång där sannolikheten måste sambedömas med den eventuella skadan. Utöver det måste dessutom värdet och nyttan av att ta risken vägas mot sannolikheten att den inträffar och skadan den kan medföra (Riskkollegiet 1991). De skriver också att riskbedömning är annorlunda beroende på om individen tror sig kunna påverka utgången själv eller inte, även om det rent faktamässigt är irrelevant för riskfaktorn. Exempelvis att köra bil kontra att resa med tåg eller flyg (Riskkollegiet 1991).

En undersökning om riskattityd och riskhantering bland lantbrukare i Kenya gjord av Kitonyo (2015), som gjordes genom att skicka ut enkäter till lantbrukare, framkom följande. Sett till hur lantbrukare ser på risk så är det signifikant skillnad mellan könen vilja att utsätta sig för risk. Även inkomst, ålder och utbildning spelar in. Risker i form av väder, pris, arbetskraft och personliga risker är de vanligaste riskerna att beakta. De vanligaste metoderna för att hantera dessa var diversifiering inom företaget, kooperativ, investeringar på andra marknader och buffertlager (Kitonyo 2015).

När CAP ändrades 2003 så ökade lantbrukares intresse för hur risktagning kunde minskas när det gäller affärer framförallt kopplade till handel med spannmål. Mer precist hur företagare kan minska riskerna vid svängande priser (Riome & Reynaud 2022).

När en som lantbrukare väljer att göra sin insats till grödan så vet den sällan på förhand vad man får igen av insatsen, då slutpris eller slutavkastning fortfarande är oklart, vilket är en risk som måste hanteras (Muflighet et al. 2022).

Olika typer av risker brukar delas in i 5 olika grupper inom lantbruket. Det finns produktionsrisker som har med produkten och göra, det finns marknadsrisker som har med hur marknaden ser ut. Finansiella risker har med hur det ser ut med i pengar i företaget, till exempel likviditet vilket är väldigt viktigt att ha i ett jordbruksföretag. Sedan finns det även institutionell och humana risker som har med hur människan och göra såsom ålder och sjukdom. Under årens gång så har utvecklingen också gått över till en mer industriell sektor vilket har lett till att riskerna ser lite annorlunda ut vilket blir en ny utmaning för lantbrukaren (Johansson 2010).

2.2 Prisvolatilitet

Vad är Prisvolatilitet?

Prisvolatilitet är ett mått där man mäter varans tendenser att variera i pris i förhållande till varans medelvärde. Volatiliteten mäts i procent och är skillnaden mellan lägsta och högsta pris under en viss tid. Volatilitet finns i olika former (Nordea 2022).

- Aktuell volatilitet = Priset på en vara undersöks under en viss tid för att se hur mycket det varierar.
- Historisk volatilitet = Väldigt likt aktuell volatilitet men man går tillbaka i tiden och tittar på prissvängningar under en tidsperiod förr.
- Förväntade volatiliteten = Den mäts med hjälp av ett volatilitetsindex som är ett index på marknadens förväntningar den närmsta tiden. Viktigt att komma ihåg är att framtiden inte är bestämd så det är mer en fingervisning på vad som kommer ske på marknaden den närmsta tiden.

En undersökning som gjorts av Assefa et al. (2017), visar att de tillfrågade anser att priser på råvaror är volatila när de svänger med mer än 10–15 %.

Råvaror inom lantbruket är väldigt volatila, både inköp och försäljning. Allt ifrån olja, gödsel till foder svänger mycket upp och ner beroende på säsong och tillgång på varan. Prisvolatilitet blir det när det sker någon förändring i produktens produktion. Allt ifrån tillgång och efterfrågan, produktionskostnad, politiska beslut eller klimatförändringar kan göra att priset på produkten går upp och ner.

Goda år där lager är stora hos båda parter så kommer prisvolatiliteten var mycket liten på råvarorna. (Tengs-Larsen 2013).

Varorna inom jordbrukssektorn delas oftast in i 2 olika grupper, matvaror och fodervaror.

Det som skiljer dessa åt är oftast kvalitén på varan då matvaror ska hålla högre kvalitet för att klara av kraven vilket oftast leder till att priset på varan är högre än fodervaran.

Insatserna är mer tidskrävande och ekonomiskt sett dyrare till mat än vad det är till foder. Prisvolatiliteten mellan fodervaror och matråvaror är vanligtvis ungefär lika stor men de behöver inte följa varandra överhuvudtaget. Det beror helt på efterfrågan och tillgång på varorna, både svenska varor och importvaror (Tengs-Larsen 2013). Med tanke på den volatiliteten som finns på gödselmarknaden så är branschen i stort behov av ett sätt att kunna diagnostisera volatiliteten för att underlätta för lantbrukare (Nguyen 2014).

2.3 Strategi

Det finns olika typer av riskhanteringsstrategier att tänka på inom jordbruksföretag och 3 av dessa är:

- Förebyggande strategi: Har som avsikt att minska sannolikheten för att negativa risker inträffar, som i sin tur leder till lägre nettoinkomster. Strategin genomförs innan risken uppstår. Är saker som bonden inte kan göra något åt såsom statlig politik, kriser och väder. Dock kan bonden välja att investera för att det ska bli mindre problematik när det väl uppstår. Till exempel bevattning eller dränering ifall det blir extremtorka eller väldigt mycket regn (Engvall, H. & Nilsson, C. 2019).
- Begränsningsstrategi: Likt förebyggande strategi så tillämpas begränsningsstrategin innan risken uppstår men i stället för att minska sannolikheten för en negativ risk så vill man med hjälp av begränsningsstrategin minimera påverkan ifall negativa händelser inträffar. Med hjälp av produktdiversifiering så kan risker minskas genom att sprida ut dem. Till exempel en mjölkbonde som väljer att blanda in kötttraser i produktionen för att föda upp tjurkalvar till slakt. Då sprids riskerna genom att både ha mjölkdjur och köttdjur. I en spannmålgård så har man flera olika grödor som man skördar vid olika tidpunkter för att sprida ut risken vid dåligt väder. Bonden kan också välja att ha ett jobb vid sidan av gården och ha en inkomst därifrån vilket sprider ut riskerna genom en sidoinkomst. Risken kan också begränsas genom olika typer av försäkringar för både djuren och grödorna. Det är en strategi som har används i över 200 år (Engvall, H. & Nilsson, C. 2019).
- Hanteringsstrategi: Denna strategi används när risken eller skadan redan har uppstått för att minimera skadan så mycket som möjligt. Staten har en stor del i hanteringsstrategin då det oftast är stödprogram eller katastrofhjälp som tillämpas. Det varierar väldigt mycket från land till land vad man har

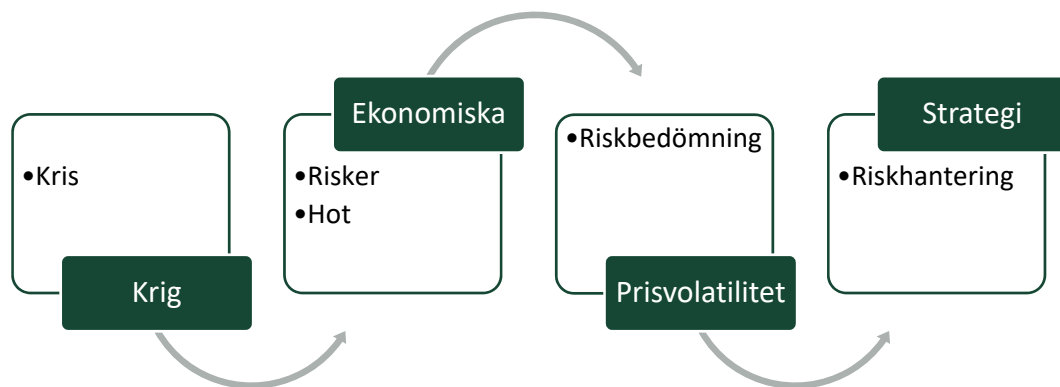
för tillgängliga strategier och även storleken på verksamheten är en stor faktor (Engvall, H. & Nilsson, C. 2019).

Det är vanligt som lantbrukare att man väljer att kombinera olika strategier för att minimera risken så mycket som möjligt inom sitt eget företag (Engvall, H. & Nilsson, C., 2019).

En studie om Lantmännens medlemmar och deras sätt att handla med spannmål visar att strategin och sättet att handla hade ändrat sig till följd av dåvarande prissvängningar (Lindqvist & Stråkander 2016).

I samband med att riskexponeringen för lantbrukare ökat, till följd av att Lantmännen slutat med öppna prisnoteringar, visar studien att lantbrukarna ändrat sitt försäljningsbeteende något. En skillnad är att lantbrukare efter stängningarna handlar med fler återförsäljare för att skapa sig en bild av marknaden (Lindqvist & Stråkander 2016). Att ha rätt strategi vid inköp och försäljning har blivit allt viktigare för lönsamheten i lantbruksföretagen. Risken att ta fel beslut vid tecknande av avtal eller en stor prisvariation anses idag vara större än risken för förlorad kvalitet eller kvantitet. (Iwarsson 2012).

Sammanfattning:

Figur 1 Beskrivning hur kris kan påverka lantbrukaren ekonomiskt och hur man tänker ut en ny strategi

3 Material och metod

Kvalitativ undersökning

3.1 Deltagare

Vi har gjort ett så kallat strategiskt urval (Alvehus 2013). För att få ett relevant och intressant urval så är de utvalda intervjupersonerna lantbrukare och har en beslutsfattande roll i sitt företag. Alternativt är de rådgivare inom lantbruket. För att få perspektiv från flera branschriktningar intervjuas lantbrukare med animalieproduktion och lantbrukare med växtproduktion samt lantbrukare med både animalieproduktion och växtproduktion. Meningen var att få en så bred och heltäckande bild som möjligt trots relativt få intervjuer. Därför gjordes ett strategiskt urval. Intervjupersonerna valdes därför med så stor spridning, vad avser verksamhetsinriktning, som möjligt.

Deltagarna är följande:

1. Marknadsrådgivare växtproduktion
2. Mjölkrådgivare med inriktning foder, Halland.
3. Smågrisproducent, Halland.
4. Driftledare på större växtodlingsgård, Skåne
5. Driftledare växtodlingsgård, Skåne
6. Nötköttsproducent, Blekinge
7. Äggproduktion och uppfödning av värphöns, Halland.

3.2 Metod

En kvalitativ undersökning där personer inom lantbrukssektorn valts ut för intervju. Intervjuerna var semistrukturerade (Alvehus 2013), för att ge möjlighet för intervjupersonerna att prata fritt om vad de ansåg relevant för respektive fråga. Anledningen till metodvalet var att få djupare svar på frågorna och beroende på svaret, skulle det finnas möjlighet att ställa följdfrågor om det var aktuellt för att få ut önskvärt material från intervjun. Frågor till rådgivare var i grund och botten samma som till lantbrukarna, men anpassade för att bli mer relevanta mot den gruppen av intervjupersoner, vilket framgår nedan (tabell 1). I en tidigare studie från 2017 tillfrågades bland annat lantbrukare om vilka strategier de hade för att hantera prisvolatilitet (Assefa et al. 2017). Av frågorna som ställdes var följande relevanta för vårt arbete:

- Storlek på gård?
- Antal djur? (av olika slag)
- Antal anställda?
- Vilka är huvudkunderna?
- Vilka är de största svårigheterna ditt företag mött de senaste 5–7 åren?

- När blir prisvariation riskabelt?
- Vilka strategier använde du för att hantera riskerna?
- Vilka strategier använde du vid upplevda prisvariationer?
- Vilka strategier kommer du att använda i framtiden?

3.3 Tillvägagångsätt

Intervjun bestod av ett antal öppna frågor som syftade till att först skapa en kontext så att läsare förstår vad det är för individ och vilken erfarenhet den har inom sitt område. Därefter syftade frågorna till att besvara mer specifika frågeställningar som är relevanta för arbetet. Då fokuserade frågorna på kriget i Ukraina och de problem som det medfört för svenska lantbrukare. Det är främst de ekonomiska problemen som är av intresse och i synnerhet de som är relaterade till prissvängningar. Det är exempel på “tratt-teknik” (Patel & Davidson 2003).

Upplägget vid intervjuerna var att vi försökte träffa dem öga mot öga om möjligt, annars skedde det via telefon.

Transkribering: Intervjuerna spelades in, samtidigt fördes anteckningar, därefter jämfördes anteckningar med det inspelade materialet, för att slutligen skicka den sammanställda sammanfattningen till respektive intervjuperson. Detta för att få bekräftat av dem att sammanfattningen överensstämmer med vad de ansåg att de svarat.

Information om intervjupersonen som blir tillgänglig för läsaren är utöver svaren på frågorna, endast vilken verksamhetsinriktning de har (vid behov) och i vilket geografiskt område verksamheten bedrivs.

Inspiration till upplägget är taget både från upplägget och de frågor som är beskrivna ovan från (Assefa et al. 2017). De använde sig också av en “tratt-teknik” (Patel & Davidson 2003) som är beskriven ovan. Flera frågor är dock anpassade för att bättre passa detta arbete.

3.4 Bakgrundsbeskrivning av arbetet till intervjupersonerna

Prissvängningar hör till en av de stora utmaningarna inom lantbruket när det gäller beslutsfattande. Utmaningar i närtid är torkan 2018, covid-19 och det just nu aktuella kriget i Ukraina. Dessa händelser har påverkat priser på insatsvaror och avsaluvaror avsevärt. Undersökningen syftar till att ta reda på om strategier hos lantbrukare ändrats efter de tidigare erfarenheterna med stora prisvariationer och vad har i så fall ändrats?

Frågorna börjar med öppna frågor för att få bakgrundsfakta. Intervjun kommer att spelas in för att materialet lättare ska kunna tolkas och sammanställas. Namn, kontaktuppgifter eller andra identifierande information framgår inte i arbetet.

Frågor som ställs framgår nedan (Tabell 1). I de fall som frågan behövde omformuleras för att passa rådgivare så benämns frågan till lantbrukare med X.1 och frågan till rådgivare med X.2.

Tabell 1 Frågor som ställs framgår nedan. I de fall som frågan behövde omformuleras för att passa rådgivare så benämns frågan till lantbrukare med X.1 och frågan till rådgivare med X.2

nr	Fråga	Referens	Syfte
1	Ålder?	(Patel & Davidson 2003)	Skapa kontext
2	Hur många år har du i verksamheten?	Egenkonstruerad	Skapa kontext för att se om de varit verksamma under flera kriser.
3.1	Kan du ge en kort beskrivning av den verksamhet du bedriver? (verksamhetsinriktning, storlek, omsättning).	(Assefa et al. 2017)	För att kunna jämföra mellan olika produktionsinriktningar.
3.2	Vilken verksamhetsinriktning har du?		
4.1	Vad ser du som den största risken för ditt företagande?	Egenkonstruerad	Få en uppfattning om det finns större risker än det pågående kriget
4.2	Vad ser du som den största risken för inom ditt område?		
5	Ser du några särskilda risker för din verksamhet kopplat till kriget i Ukraina?	Egenkonstruerad men inspirerad av (Assefa et al. 2017)	Det mest aktuella vi kan fråga om och kärna i vår undersökning.

6	Vad ser du för utmaningar med de stora prisvariationer som har skett till följd av kriget? Vad är positivt / negativt med variationerna?	Egenkonstruerad	Få en bild av hur det skiljer sig mellan olika branschriktningar
7	Har du de senaste 10 åren upplevt någon kris eller allvarlig händelse som påverkat din verksamhet avsevärt? Om ja, Vad?	(Assefa et al. 2017)	För att jämföra mot dagens aktuella händelser.
8	Vad medförde det för ekonomiska risker?	Egenkonstruerad	För att jämföra mot dagens aktuella problem.
9	Vad hade du för strategi för att hantera de riskerna?	(Assefa et al. 2017)	Hur tänkte man då?
10	Hur kommer du att agera för att minska den risk som prisvariationer medför i framtiden?	(Assefa et al. 2017)	Har man ändrat strategi pga tidigare erfarenheter?
11.1	Vad tror du om lönsamhet för din verksamhet i framtiden?	Egenkonstruerad	För att kunna jämföra mellan olika produktionsriktningar.
11.2	Vad tror du om lönsamhet inom din rådgivande verksamhet i framtiden?		
12	Har du några förväntningar på branschorganisationer?	Egenkonstruerad	För att se om det finns särskilda behov under svårare tider.
13	Har du några övriga tillägg utöver frågorna?	Egenkonstruerad	För att ge utrymme för relevanta tillägg kopplat till ämnet.

4 Resultat

I resultatet redovisas en sammanfattning av intervjuerna tillsammans i korthet. För att mer precist belysa det som är direkt kopplat till arbetet sammanställs svaren under rubrikerna krig, ekonomi, prisvolatilitet och strategi. Här framgår vilka delar som intervjupersonerna är överens om, särskilda åsikter som bara tas upp av enskild intervjuperson samt om några svar motsäger varandra. För att enkelt kunna jämföra hur de olika personerna svarat är svaren i korthet sammanfattade tillsammans med respektive fråga i tabell 2 (bilaga 2). Hela intervjuernas svar ligger med som bilaga i dokumentet (bilaga 1).

För att säkerställa att intervju svaren inte misstolkats skickades svarssammanställningen från respektive person, tillsammans med frågorna, för att de skulle kunna godkänna sina svar. De som återkopplat och godkänt svaren är intervjuperson 1, 2, 4 och 6. Svaren vi fick av dem var positiv kritik och att de inte hade synpunkter på det vi hade skrivit, men några hade tillägg som de kommit på i efterhand och ville lägga till i sin intervju. De övriga tre intervjupersonerna har efter ca 1,5 vecka inte svarat.

4.1 Sammanfattning av intervjuresultat

4.1.1 Krig

En stor risk är en eventuell spridning av kriget till fler nationer som skulle innebära att tillgång på råvaror försvåras och därmed fördyras ytterligare. Exempel på sådana råvaror är handelsgödsel och bränsle som i sin tur fördyrar produkter som produceras med hjälp av dessa insatsvaror. Det finns också en oro att tillgång på reservdelar blir mer begränsad och därmed dyrare. Det har förekommit prissvängningar tidigare, men inte i denna utsträckning vilket gör det extremt svårt att förutse vad som är rätt från en dag till en annan. Flera av de intervjuade tycker att det är positivt att livsmedelsförsörjning, beredskapslager och självförsörjning har blivit mycket mer uppmärksammat det senaste året. Det har inte sedan kalla kriget varit så aktuellt att kunna försörja landet med mat och andra förnödenheter som lantbruket kan bidra med. Bekymmer med att få tag i insatsvaror är något som vi i Sverige inte behövt tänka på tidigare. Kriget har fört med sig en stor allmän ovisshet för alla invånare, inte bara för lantbrukare.

4.1.2 Ekonomi

Spannmålsodlare har i nuläget goda möjligheter till lönsamhet under förutsättning att man lyckas med prissäkring. Mjölksproducenter som tecknat foderavtal i rätt tid har god lönsamhet. Nötköttsproducenters lönsamhet beror på vilket typ av uppfödning de har. De med mindre andel spannmål i fodret har sannolikt bättre lönsamhet än de som har intensiv uppfödning. Grisproducenter har det sämre då priset på griskött inte följt priset på foder. Fjäderfäproducenter har dålig lönsamhet just nu. I april talade äggproducenter om att de får betala för att producera ägg och vissa producenter slaktar ut i förtid utan att sätta in nya hönor (Sveriges television 2022). Ett stort orosmoment i den nära framtiden är om nästa säsongspriser kraftigt sjunker då många köpt insatsvaror till höga priser. De som producerar eget foder har inte drabbats av prisökningarna på samma sätt och beskriver det som en utjämnande effekt, att slippa köpa in foder. I framtiden ser alla utom äggproducenten såg positivt på lönsamhet. Anledningen enligt intervju 7 är att det finns en överproduktion på skalägg i Sverige.

4.1.3 Prisvolatilitet

Priserna har aldrig varit så höga på vare sig insatsvaror eller på avsalugrödor inom växtodlingen. Priserna varierar dessutom väldigt mycket från dag till dag vilket utgör en enorm utmaning. För animalieproduktionen gäller detsamma för insatsvaror men kopplat till avsaluvaror gäller att priserna sakta men säkert stigit. Osäkerheten gör att riskerna ökar avsevärt, men det gör även möjlighet till lönsamhet för den som, med sina affärer, lyckas pricka rätt vid köp och sälj tillfälle.

4.1.4 Strategi

För att hantera de risker som kriget medfört i form av prisvolatilitet så svarar alla de intervjuade att de ökade priserna på insatsvaror måste täckas genom att säkra pris på avsaluvaror. Det kan medföra att pristoppar missas men risken minskar. Om det inte går att påverka priset på producerad vara måste lantbrukaren säkerställa att inköpen görs till acceptabla priser, med utsikten att det kommer att gå runt. Exempelvis genom att säkra pris på foder även om man önskat att lönsamheten borde se bättre ut så får det accepteras ändå, då säkerställs i alla fall att utgifterna klaras av och det går att fortsatt driva företaget. Att bygga upp en buffert i form av en god likviditet gör det lättare kan klara sämre tider. Ett bra alternativ är att försöka skapa ett mervärde för kunder. Då får man i så fall gå utanför boxen för hur bulkproduktion normalt bedrivs, för att kunna påverka priset mer.

5 Diskussion

Tidigare studier om riskhantering har visat att de vanligaste strategierna för att hantera prisvariationer är terminshandel, diversifiering och prissäkring (Assefa et al. 2017). De kom även fram till att jordbrukare hade utvecklat strategier för att nischas sig och för att skapa mervärde till kund. I vår studie har vi fokuserat på verksamheter som är inriktade på bulkproduktion, vilket gör det svårare att påverka mervärdet för kunden. Möjligheten som bulkproducenter har är att sträva efter förbättringar, exempelvis olika typer av certifieringar för att få mer betalt. Ett annat alternativ är att försöka minska antalet mellanhänder genom att exempelvis sälja varor i gårdsbutik. Då kan de i större utsträckning påverka vilken betalning lantbrukaren själv erhåller. Utöver mervärde så överensstämmer svaren i vår undersökning med de svar som lantbrukare gav Assefa et al. (2017).

5.1 Huvudsakligt resultat

Intervjuerna bekräftade till stor del den bild vi hade sedan tidigare gällande svårigheter med nuvarande marknad, vilka huvudsakliga strategier lantbrukare kan tillämpa för att hantera situationen och nuvarande lönsamhet för olika produktioner. Det stämmer även väl överens med liknande studier som gjorts tidigare. Att personer inom lantbrukssektorn är bekymrade över läget kopplat till prisökningar och variationer samt tillgång på råvaror och insatsvaror var väntat. Det som förvånade något var att flera av intervjupersonerna uppgav att de var bekymrade över direkta påverkningar som kriget i Ukraina kan medföra. Det vill säga utöver marknadspåverkningarna så var de oroliga över den allmänna osäkerheten, att kriget skulle sprida sig och påverka tillgång till arbetskraft och möjligheten att fortsatt bedriva jordbruk.

5.2 Allmänt

Flera av intervjupersonerna nämner mer allmänna saker som klimatet och tillgång till arbetskraft som ett stort hot mot lantbruket. Bristen på arbetskraft inom branschen har varit aktuell länge, men att lantbrukare själva ser klimatet som ett allt större hot, och ett så stort hot var något som vi inte hade väntat oss. En person säger att klimatförändringarna påverkar mycket redan idag. Torrår och blötår utgör en allt större svårighet för lantbruket, kopplat till riskhantering. Lantbruket har blivit svårare med tiden på grund av de utmaningar som ständigt ökar. Kriget i Ukraina är något som ytterligare förstärker svårigheterna. I en intervju sades att en

lantbrukare har lika svårt som en aktiemäklare att spekulera i prissvängningar och när det är rätt att låsa priser.

Den variabel som gör det ännu svårare för lantbrukaren är vädret (intervju 5). Det är ett intressant sätt att se på det och belyser den komplexitet det innebär att vara lantbrukare idag.

Det intervjuade har gemensamt att de ser positivt på den publicitet som svenskt lantbruk fått i och med kriget i Ukraina. Det har gjort att diskussionen kring självförsörjning på livsmedel i Sverige har ökat igen. Det är dock inte bara den låga självförsörjningsgraden som hotar livsmedelsberedskapen i landet. Det är problematiskt att den produktion vi har idag till stor del är beroende av importerade insatsvaror (Eriksson 2018). Det är något som vi ser tendenser till redan idag trots att kriget inte rör Sverige direkt. Det bekräftas av de som deltagit i intervjuerna. De uppger att även om priser har varierat tidigare så har man aldrig behövt bekymra sig över om det kommer finnas insatsvaror tillgängliga. Förhoppningsvis är det något som får ytterligare uppmärksamhet i svensk jordbrukspolitik. Livsmedelsberedskapspolitiken är högaktuell och förhoppningsvis kan det leda till positiva förändringar för svenska bönder. Med hjälp av intervjuerna som gjorts kan man anta att svenska lantbrukare har god uppfattning om vad som krävs för att hantera de svårigheter de ställs inför.

5.3 Svagheter med arbetet

Inom lantbruket finns det flera olika inriktningar, men huvudgrenarna är växtproduktion och animalieproduktion. Alla möjliga variationer och olika kombinationer av dessa produktionsinriktningar är omöjliga att täcka in inom ramen för ett arbete av den här storleken. Vi har försökt att prioritera att få så stor variation på inriktning hos de intervjuade som möjligt. Genom att intervjua personer med varierande inriktning inom svenskt lantbruk har vi fått en bred bild av gemensamma nämnare, men även en viss inblick i produktionsgrensspecifika förutsättningar. För att ha ytterligare täckning i underlaget skulle vi ha intervjuat personer med ekologisk produktion, då det är en något annorlunda marknad. Troligtvis hade resultatet blivit liknande men det kan bara spekuleras i.

6 Slutsats

Då antalet intervjuer är väldigt begränsat är det inte möjligt att fastställa några direkta slutsatser kring hur det ser ut för respektive produktionsgren. Det var ett medvetet val kopplat till arbetets storlek, som gjordes innan påbörjan. Vad som däremot kan se som genomgående är att de personer vi intervjuat är rörande överens om att de stora prisvariationerna är en utmaning. Det ställer högre krav på lantbrukares förmåga att fatta rätt beslut kopplat till prissäkring på inköp och producerad vara. Som lantbrukare binder man upp väldigt mycket kapital och i och med högre priser binds ännu mer kapital. Det kräver bättre likviditet då utgifterna ökar samtidigt som riskerna ökar.

Trots att det ställer höga krav på lantbrukarna och att riskerna blir större så såg alla förutom en av de som intervjuades positivt på lönsamheten för sin verksamhet i framtiden. Intervjupersonerna tror att intresset för att öka självförsörjandegraden på mat kommer att öka nu med tanke på det som händer i Ukraina och världen och att det med tiden ska få upp lönsamheten i svenskt lantbruk.

Gemensamt för samtliga personer vi intervjuat är att de har samma uppfattning om riskhantering och vilken strategi som bör användas. Svaren på fråga 10 (Hur kommer du att agera för att minska den risk som prisvariationer medför i framtiden?) handlade uteslutande om prissäkring (både insatser och avsalu) och likviditet (tabell 2). Sett till de med inriktning på animalieproduktion, oavsett djurslag är en slutsats att de som helt eller delvis producerar sitt eget foder är mycket mer ekonomiskt motståndskraftiga mot prisförändringar. Det har visat sig både under torkan 2018 och det visar sig nu i och med kriget i Ukraina.

Referenser

Alvehus, J. (2013). *Skriva uppsats med kvalitativ metod: en handbok*. Liber.

Assefa, T. T., Meuwissen, M. P., & Lansink, A. G. O. (2017). Price risk perceptions and management strategies in selected European food supply chains: An exploratory approach. *NJAS-Wageningen Journal of Life Sciences*, 80, 15-26.

Brink, E. (2021). *Marknadssyn på lönsamhet i jordbruket*.
<https://www.ja.se/artikel/2229745/mrk-syn-p-lnsamheten-i-jordbruket.html> [2022-05-02].

Engvall, H. Nilsson, C. (2019). *Climate change consideration in agriculture busnisses – case study of crop farmers’ risk mangement in the region of mÄrlardalen*. Sveriges lantbruksuniversitet.

Eriksson, C. (2018). Livsmedelsproduktion ur ett beredskapsperspektiv.

Iwarsson, T. (2012). BÄttre betalt för skörden, riskhantering för lantbrukare. Sterners förlag AB, Vaxholm.

Johansson, S. (2013). Risk i lantbruket.

Kitonyo, C. K. (2015). *A Farm Level Analysis of Risk Attitude, sources and risk measurement strategies among Farmers in Trans Nzoia County, Kenya* (Doctoral dissertation, Moi University).

Landshypotek (2022). *Det påverkade lantbruksföretagarna mest under 2021*.
<https://www.landshypotek.se/om-landshypotek/press-nyheter/nyheter/2022/det-paverkade-lantbruksforetagarna-mest-under-2021/> [2022-04-28].

Lindkvist, M., & Stråkander, P. (2016). Förändring i försäljningsstrategi hos medlemmar i Lantmännen.

LRF (2020). *Lantbrukets lönsamhet*. <https://www.lrf.se/foretagande/verktyg/lrfs-webbinarier/lantbrukets-lonsamhet/> [2022-04-25].

Muflikh, Y. N., Adhikari, R., & Aziz, A. A. (2022). Governance structures and price volatility perceptions in the Indonesian chilli value chain. *Journal of Agribusiness in Developing and Emerging Economies*.

Nguyen, M. (2014). *Kunstgjødsel: kan prisen prognostiseres ved hjelp av tidsseriemodeller eller futures priser?* (Master's thesis, Norwegian University of Life Sciences, Ås).

Nordea (2022). *Volatilitet - Vad är det och hur fungerar det?*
<https://www.nordea.se/privat/produkter/spara-investera/volatilitet.html#faq=Vanliga-fragor-om-volatilitet+435287>
[2022-05-08].

Patel, R., & Davidson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Studentlitteratur.

Rehman, F., & Ternstrand, A. (2021). Covid-19 och dess påverkan på tillverkande företag Hur har ett tillverkande företag hanterat pandemin och dess utmaningar?.

Ricome, A., & Reynaud, A. (2022). Marketing contract choices in agriculture: The role of price expectation and price risk management. *Agricultural Economics*, 53(1), 170–186.

Risikkollegiet (1991). *Att jämföra risker* <https://www.risikkollegiet.se/wp-content/uploads/2012/11/Skrift1.pdf> [2022-05-06].

Sveriges television (2022). *Äggproducenter i krismöte efter skenande kostnader*.
<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/ost/branschen-i-mote-efter-aggkris-allt-handlar-om-priset> [2022-05-16].

Tengs-Larsen, M. (2013). *Prisvolatilitet i råvaremarkedet* (Master's thesis, University of Stavanger, Norway).

Bilaga 1

Sammanställning av intervjuer

Intervju 1

Intervjuperson: Markandsrådgivare inom Lantbrukssektorn.

Datum: 2022-05-10

1: 60 år

2: Lantmästarexamen 1988. Har vart i växtodlingsbranschen som säljare och rådgivare sedan dess. Sedan 2012 som marknadsrådgivare. Läger ut information på hemsidan marknad.se

3: Marknadsfrågor som rör växtodling. Räknar ut vem som betalar bäst för kvalitet för stunden. Hur man ska tänka vid säkringar av priser.

4: Största risken är att vi inte får skörd. Svängningar på priser är en risk som ökat i omfattning det senaste. 2005 vid CAP-reformen så hamnade prisvariationer mer i fokus som risk och det har fortsatt.

5: Det finns både möjligheter och risker. Ovissheten är en stor risk. Vi vet ingenting. Höga priser är positivt för växtodlare men än så länge negativt för köttproducenter. Vi vet inte hur länge kriget i Ukraina kommer hålla på. Både Ryssland och Ukraina är viktiga aktörer på spannmålsmarknaden. De höga priserna gör att det är extra känsligt om det skulle bli misskörd. Höga kostnader på energi, gödning. Räntor och inflation ökar. Man behöver högre kapital för att klara av att köpa in insatsvaror vilket gör att risken ökar.

6: Höga intäkter tack vare de höga priserna. TB-kalkyler för spannmål ser väldigt bra ut just nu och extra bra för raps. Kämpigt för djursidan. Det riskerar att bli minskad djurproduktion ifall priserna inte går upp. Konsumtionen är fortsatt hög och priserna består tack vare höga energipriser. Risk för livsmedelskatastrof om nästa års skörd inte kommer ut från Ukraina. Kommande skörd måste ut på marknaden.

7: Ja 2018 i och med torkan. Konsumenterna får också högre priser pga högre räntor och dyrare bostäder. Övriga priser stiger. Det gör att svenskt livsmedel som är något dyrare kanske inte kommer att vara lika attraktivt för konsumenten som prioriterar annat. Det är ett hot mot svenska lantbruk.

8: Höga risker kräver bättre lönsamhet och likviditet för att kunna täcka för ett dåligt år.

9: Beroende på vilken egen risk man har på företaget, måste värderas och analyseras. Dyra insatsvaror kräver delvis insäkrad skörd för att säkerställa att man inte står med dyra insatsvaror om spannmålspriserna sjunker.

10: Säkra av en del, se till att man är likvid, inte vara toppbelånad. Man får passa sig för att inte "hoppa i galen tunna". Amortera mer. Variation i grödorna för att sprida riskerna på gården. Aldrig säkra mer än 50% av skörd innan den är bärgad.

11: Högre lönsamhet men högre risk. Viktigt att försöka ha effektivt och rationellt företagande då man har svårt att påverka prisnivåerna. Se upp för att kostnaden ökar. Hoppas på bättre lönsamhet.

12: LRF ska jobba för produktionslantbruk. Jobba med utveckling. Förbättra odling.

13: Lantbrukare måste vara företagare och vara marknadsmässiga, Lyssnar inte på andra om man har dålig koll på sitt eget företag. Bli bättre företagare. Fokusera på det man är bra på och ta hjälp med sånt man är dålig på eller inte hinner göra ordentligt, exempelvis bokföring eller rådgivning.

Intervju 2

Intervjuperson: Mjölkrådgivare i Halland inriktning foder.

Datum: 2022-05-10.

1: 62 år gammal.

2: Har 30 år i branschen

3: Rådgivning kopplat till mjölkproduktion med fokus på foder.

4: Stor risk att det blir för få bönder som producerar mjölk. Osäkert om unga vågar satsa på mjölkproduktion. Få tag i bra folk för att anställda. Klimatförändringar.

5: Kostnadsläget som är idag. Mjölkbönder i Sverige har en stor andel egenproducerat foder vilket gör dem mindre känsliga för prissvängningar jämfört med hur det ser ut i övriga EU.

6: Positiva - Media har fått upp ögonen för lantbruk och livsmedelsförsörjning. Det kan ge bättre betalning med tiden. Negativt - höga priser ger osäkerhet kring lönsamhet på kort sikt exempelvis 2023 när foderpriser ska fastställas och avtal ska låsas. Vi har 50% egenförsörjning vilket är ett hot. Ekobönder har bekymmer när marknaden för ekologiska produkter minskar.

7: ja, 2018 torkan. Det var ett väldigt lärorikt år för rådgivare som fick vrida och vända på problemen. Man fick experimentera med foderstater för att laga efter rådande läge. Foderinventering, planering och hushållning med resurser var väldigt viktigt.

8: Ökade kostnader på foder, både egenproducerat och inköpt. Gödslade för mycket kopplat till vilket effekt det fick, förlorade då pengar. Extra problem var att mjölkpriset inte följde med foderpriserna.

9: inventera tillgängligt foder, räkna på behov av foder, fördela så att man klarade sig så gott det går. Om möjligt dryga ut så man klarade sig tills nästa skörd.

10: Att säkra foderpriser på en nivå som man vet att man kommer klara av. Även om man tycker att det är för högt så säkerställer man att man inte går back om priserna stiger ytterligare.

11: Osäkert inför 2023, men tror och hoppas att politikerna ska få ett uppvaknande. Det i sin tur ska gynna lantbruket.

12: att det ska finnas starka organisationer som kan driva sakfrågor och lantbrukarnas röst. Utbilda politikerna i större utsträckning.

13: det är viktigt med yngre och kunnigt folk om lantbruk. Det är en brist idag och riskerar att bli värre om utländsk arbetskraft i större utsträckning stannar kvar hemma.

Intervju 3

Intervjuperson: Lantbrukare med smågrisproduktion i Halland:

Datum: 2022-05-10

Sammanställning av för oss relevant innehåll.

1: 58 år gammal

2: 30 år i verksamheten

3: Det började med suggring 1991, 900–1000 suggor. Ingen åker. 1999 köptes granngård med 90 ha. Företaget har utvecklats över tiden. Idag består verksamheten av 200 ha växtodling, 1000 suggor inklusive smågrisuppfödning, 9 anställda och man blandar allt foder själva.

4: Energikostnader är en risk då gården är stora förbrukare. Elen har gått upp. Miljöpartiser vid makten är en stor risk för svenskt lantbruk. Företaget har aldrig köpt foder på termin eller kontrakt tidigare. Idag när koncentrat har dubblats i pris blir det kännbart. Diesel och olja inte en stor faktor i detta företag. Oförutsägbara risker kopplat till kris och krig.

5: Spannmålspris och tillgång driver upp priserna. Planerade byggnationer har blivit pausade tillfälligt på grund av mycket höga byggpriser. Ett sätt att kunna hantera det bättre är att utöka den egna lagringskapaciteten av foderspannmål från dagens 1000 ton till att täcka årsbehovet som är ca 2500 ton i dagsläget.

6: Positivt - Förhoppningsvis kommer säljande varor gå upp (Grispriset).

Negativa – köttpriser hänger inte med inköspriserna på spannmål och koncentrat. Svårighet att veta när ska man ska köpa varor som gödsel, koncentrat och spannmål? Vad är rätt tidpunkt och handla?

7: Ja, 2011, dåliga grispriser. Deläggande bror som blev sjuk och fick lösas ut.

8: Kalkylen gick inte ihop, det rann ut 100000 kr i månaden dvs 1,2 miljoner back per år. Ingen investering gjordes och man drog ner på det underhållet som inte var tvunget.

9: Jobbade så mycket det bara gick för att täcka upp för brodern som hade en 1,5 tidstjänst. Det var omöjligt att ta in nya anställda för att täcka upp. Skrivbordet måste också prioriteras. Ordning och reda är viktigt för att inte låta saker förfalla och för att se bra ut för banken.

10: Handla på kontrakt. Delvis binda räntor och elavtal. Säkerställa att utgifter kan täckas. Sprida risker. Våga stanna upp och tänka efter hur prisnivåerna är och hur kostnaderna möter intäkterna för att långsiktigt försöka planera.

11: Är optimist. Tror de kommer bli ganska bra. Tack vare en pandemi och ett krig har svenskar fått upp ögonen för vikten av att det finns livsmedelsförsörjning. Europas nationer kommer troligtvis ha en noggrannare livsmedelstrategi i framtiden. Hoppas att lantbruket blir ett framtidsyrke och får högre status.

12: LRF borde rikta in sig mer på produktionslantbruk, det har blivit bättre men behöver utvecklas. Kobönder är väldigt starka inom LRF vilket märks tydligt. Tycker att de ska jobba proaktivt för högre betalning istället för att be om stöd när det går dåligt. Grisföretagarna, Gör ett bra jobb, På och petar i det de kan på Jordbruksverket. Ska syssla med marknadsbevakning.

13: Han hoppas vi blir lantbrukare. Det behövs i framtiden.

Intervju 4

Intervjuperson: Driftsledare på större växtodlingsgård i Skåne

Datum: 2022-05-12

1: 36 år

2: 9 år

3: Växtodling + energiproduktion, skog och fastigheter

4: Världsläget är ett hot, inte bara kriget. Vi har just nu krig i Europa och torka i USA. Möjliggjort större marginaler. Klimatet är ett stort hot. Antingen är det snustorrt eller så är det pisseblött. Det blir högre toppar och lägre svackor i produktionen. Förr kunde man räkna med att om något blev mindre bra så blev något annat bra. Nu kan hela skördar bli kass, men även riktigt bra. Det tillsammans med väderleken gör det mer ovisst idag. Man måste hela tiden räkna så att inköp täcks upp av såld vara, särskilt om inköpspriset är högt.

5: Putins krig har lett till brist på kalium och fosfor. Gödselmarknaden överlag drabbad. 1,5 års leveranstider vissa maskiner exempelvis traktorer. Inom energiproduktionen är det också långa leveranstider. Saker som databoxar eller liknande lagerhålls inte längre på grund av de osäkerheter som kriget medfört.

6: Positiva: Marginaler är större om du har gjort rätt val i affärer. Det handlar om inköp och försäljning.

Negativa:

7: Ja, 2018 torkan, Dålig likviditet och dåliga grundvattennivåer fortfarande vilket syns hos bönderna fortfarande.

8: Det var mer minus än plus, dåliga kalkyler

9: Dra igen allt, Dra ner på förnödenheterna i verksamheten. Växtodling lättare att dra ner på förnödenheter än djurproduktion. Då minskar man på gödsling och kemprodukter.

10: Va ute i god tid. Ta beslut tidigt, Blir inte optimalt men det blir tillräckligt bra och man klarar att driva vidare företaget. Risker att det går riktigt dålig minskar men chansen att nå riktiga toppar minskar också. Magkänslan måste styra. Att vara lantbruksföretagare har blivit mer som en aktiemarknad.

11: Priserna måste gå upp på varorna som säljs för att det ska bli en bra lönsamhet kopplat till de ökade riskerna. Konsumenten måste betala vad det kostar att producera. Nisch sig med alternativa grödor för att överleva.

12: De borde kunna göra det enklare för lantbrukare, men överlag ska man akta sig för att anklaga branschorganisationer när det går dåligt.

13: Stora variationer. Överhängande hot. Det som är rätt idag är fel imorgon och vice versa. Osäker handel på grund av ett eventuellt krig i större skala. Ett exempel på hur känslig marknaden är när båten i Suez-kanalen ställde till det med försörjning för en hel värld. De varor som inte blockerades blev dyrare.

Intervju 5

Intervjuperson: Driftsledare på växtodlingsgård i Skåne

Datum: 2022-05-12

1: 59 år gammal.

2: Har vart i verksamheten i 19 år.

3: Konventionell växtodling på knappt 500ha med 6 årig växtföljd.

4: Risk när gödselpriser har ett högt pris i sommar när man ska köpa gödning att spannmålspriset kan rasa till nästa år. Torka är en annan stor risk.

5: Brist på handelsgödsel och bränsle. Växtskyddsmedel kan bli ett problem men än så länge så håller det samma priser. Reservdelar till maskiner tar tid att få fram.

6: Positivt, kan tjäna pengar om man gjort rätt affärer, Risker om man köper insatsvaror till fel kostnad.

7: 2018 torkan. Låga skördar gav dålig inkomst även om spannmålspriserna gick upp något. 2008 gick gödselpriser upp mycket.

8: Lägre intäkter på varorna. Man fick ta av lagrad spannmål sen året innan som gick att sälja till bra priser, vilket var tur. Kunde plocka ut inestående pengar från Lantmännen.

9: Inget i förväg. Att se till att ha likviditet och lager för att ha en buffert att ta av ett år som det går dåligt.

10: Prisäkra en del spannmål som täcker upp utgifterna för insatsvaror som gödsel och utsäde. Det är extra viktigt om inköpen görs till höga priser. Man ska dock inte chansa med hela skörden. Utmaningen är att en lantbrukare idag har samma svårigheter som en aktiemäklare att förutse marknaden men med tillägget att vädret är ytterligare en okänd variabel.

11: Mer positivt efter kriget än hur det såg ut innan. EU-bidrag har sjunkit vilket gör att det är extra viktigt att man har fattat att det behövs mat i världen. Det höjer priserna. Växtodling har inte tappat i lönsamhet. Om man lyckas med köp och säljtillfällen så är det snarare tvärt om. Djurbönder har det värre.

12: Stora förväntningar, exempelvis LRF och betodlarföreningen har en viktig funktion. De måste marknadsföra svenskt lantbruk och skydda lantbruket så att ekonomin möjliggör lönsamhet.

13: Det svåraste är priserna som varierar i när man ska köpa respektive sälja. Det är svårare nu för tiden än det var innan när det var mer stabilt. När man ska sälja och köpa? Det blir lite utelämnat till tur och otur.

Intervju 6

Intervjuperson: Nötköttsproducent i Blekinge

Datum: 2022-05-13

1: 68 år

2: 1978 köptes gård ihop med föräldrar. Lantmästarexamen 1982. Då började lantbruket på deltid. Så totalt 40 år.

3: Jord, skog och djurhållning. Nötköttsproduktion i form av dikor 40-50st samt att man köper in kalvar på hösten, ca 120–150 ungdjur som föds upp över vintern och våren. 140 ha åker, vallodling till foder, foderspannmål samt raps. 60 ha bete och 270 ha skog. Ca 4 miljoner i omsättning.

4: Instabilitet och krig idag. Generellt så är det ränteläget och svårigheter att hitta arbetskraft i framtiden. Vädret är en tilltagande risk. Kapitalbindning som ökar i takt med att priser på insatsvaror stiger ger en osäkerhet. Framförallt i lantbruket som generellt har en låg vinstmarginal kontra omsättning om man jämför med andra sektorer.

5: Om kriget eskalerar och vi blir indragna i det. Brist på gödsel, Brist på diesel och de prishöjningar som skulle följa efter en sådan brist.

6: Att ägna sig åt rätt produktionsgrenar. Det som är lönsamt idag kan imorgon vara olönsamt på grund av prisökning på insatsvaror eller nedgång på avsaluvara. Det är viktigt att allmänheten förstår att det är viktigt, det vi håller på med. Ska vi ha reservlager till beredskap i landet?

7: Torkan 2018, det blev inga bra skördar.

8: Taskiga skördar och låga vattenstånd, inget grundvatten. Det brann på många platser. Det var svårt att få tag i foder.

9: Anpassningen var att köpa in färre djur till uppfödning för att foder och halm skulle räcka till.

10: Genom att binda pris på avsalu och foder så att man vet att det går ihop. Det gäller att vara marknadsmedveten och försöka ligga steget före. Köpa in vid olika tidpunkter och terminssäkra är ett sätt att sprida riskerna.

11: Tidigare har lönsamheten varit knackig. Kalvarna har vart för dyra i förhållande till köttpriset. På grund av kriget får varan ett värde vilket gör att priser är på väg upp på nötkött. KLS har höjt lite varje vecka de senaste veckorna. Om det fortsätter så kommer köttpriserna komma ikapp foderpriserna tillslut.

12: LRF ska göra nytta med lobbyarbete och driva frågor mot politiker. Det är svårt att mäta nytta, men han litar på att de gör ett bra jobb och stöder därför gärna organisationer som främjar lantbruket.

13: Inget särskilt.

Intervju 7

Intervjuperson: Äggproducent och spannmålsodlare i Halland

1. 62 år

2. Tog över efter sin far 1995. Så 27 år.

3. Verksamhet i 2 olika företag. Ett med äggproduktion med 55 000 värphöns och växtodling på 300 ha, varav 85 hektar arrende. Omsättning på ca 15 miljoner. Ett annat företag där man föder upp unghöns med 3 delägare. Maskinsamarbete däremellan. Nystartat 2018. 200 000 unghöns föds upp årligen.

4. Största risken är att få in sjukdomar i hönsriet och unghönsuppfödning. Det var mycket fågelinfluensa förra året i Sverige. Man kan försäkra sig till del men väldigt svårt att helt gardera sig.

5. Ja ingen är obemärkt just nu. Animalieproducenter har det svårt och i synnerhet äggproducenter. Det är fortfarande låga äggpriser och höga foderpriser. Gården drabbas inte lika illa då man producerar all foderspannmål själva. Kommande säsong är väldigt oviss kopplat till insatsvaror, både priser och tillgång. Priserna har varierat lite innan men det är en helt ny situation att behöva bekymra sig över om det över huvud taget kommer finnas allt man behöver. Tillgång till insatsvaror överlag är oviss till 2023.

6. Negativa: Det är svårt att få nästa led att betala för merkostnaderna. Äggpriset betalar inte kostnaderna. Foder står för 60–65% av totalkostnaden av ägget.
Positivt: Politiskt har det fått lyft då politiker har börjat lyfta lantbruksfrågor på ett annat sätt. Beredskapslager utöver spannmål behövs. exempelvis proteinföda och olja.

7. Torkan 2018, Foderkostnader ökade med 1,5 miljoner det året. Körde på med produktionen genom att köpa in färdigfoder, till slut gick äggpriserna upp. Det gjorde att företaget inte drabbades jättehårt.

Fågelinfluensan för 2 år sedan. Hela branschen var i gungning.

Pandemin gjorde att man behövde ha en viss beredskap med personal, i fall någon blev sjuk.

Ingen av dessa liknade dock nuvarande situation.

8. Torkan var inte så farlig då äggprisen gick upp.

9. Körde på i full produktion. Bedömningen var att det var värt att hålla igång produktionen. Vilket var rätt i efterhand. Foderkostanden var inte mycket dyrare än innan. Det är knepigare nu då rörliga kostnader inte täcks. Egen spannmål skjuter på problemet med tanke på eget foder ifrån gården. Det får en utjämnande effekt. Man får se till att försöka vara överlikvid. Förklara för banken hur det ligger till för att ha en bra dialog. Att ha likviditetsbrist blir som att vara bakbunden.

10. Binder foderpriser i minst halvår framåt för att ha koll på sina kostnader. Man måste vara med och följa tendenser och agera därefter. Uppdaterad vad som händer på marknaden, följa priser. Hade 1 timme på sig att binda foderpris den 24e februari och gjorde det trots att det var historiskt höga priser och att han helst undviker förhastade beslut. Det har än så länge visat sig rätt!

11. Svår. Branschen är hårt belastad just nu pga höga foderpriser och överproduktion av skalägg. Det pressar lönsamheten. Har inte jättehöga förväntningar på framtiden på grund av det. På kort sikt är det alarmerande trots viss prisuppgång. Prisuppgången täcker för att inte "trilla av" men det har runnit ut mycket pengar de senaste månaderna. Handeln är orolig för tomma hyllor ifall producenter skulle låta bli att sätta in nya omgångar.

12. Svensk ägg har en problematisk uppgift då de representerar hela äggkedjan ifrån bonde till packeri. Det blir svårt att agera kraftfullt då. Hoppas på LRF jobbar hårdare med livsmedelsförsörjning. Att beredskapen måste hållas uppe. Sverige sitter illa till om gränserna skulle stängas.

13. Aldrig varit med om liknande. Foderpris har stigit till mer än det dubbla på två år, men äggpriset har endast ökat med ca 20 %.

Bilaga 2

Tabell 2

Tabell 2 Kort sammanställning av svarsresultat

Fråga	Inter- vju	1	2	3	4	5	6	7
1	Ålder?	60år	62 år	58 år	36 år	59 år	68 år	62 år
2	Hur många år har du i verksamheten?	I branschen sen 1988, marknad sedan 2012	30 år	30 år	Växtodling, energi- produktion, skog & fastigheter	19 år	40 år	27 år
3	Kan du ge en kort beskrivning av den verksamhet du bedriver?	Marknadsfrågor	Rådgivare inom mjölkproduktion, inriktning foder	Suggring med ca 1000 suggor.	9 år	Växtodling 500 ha	Växtodling, dikor, skognötkött	55000 värphöns, 200000 unghönsuppfojdning, växtodling
4	Vad ser du som den största risken för inom ditt område?	Klimatet, prissvängningar	Brist på producenter, klimat	Energiförbrukning, högt pris på foder, ovisst	Klimatet, världsläget.	Torka, Risk för prisfall på spannmål köpa gödning i sommar	Instabilitet och krig, kapitalbindning, ränteläget	Sjukdomar i hönseri, fågelinfluensa
5	Ser du några särskilda risker för din verksamhet kopplat till kriget i Ukraina?	Ovisshet, höga priser	Höga priser	Spannmålspris, Tillgång på råvaror	Gödselbrist, långa leveranstider	Brist på gödning, diesel & reservdel	Sverige indraget, brist och högt pris på insatser	Animalisk produktion har det svårt, ägg i synnerhet. Nytt att behöva bekymra sig över tillgång.
6	Vad ser du för utmaningar med de stora prisvariationer som har skett till följd av kriget? (Vad är positivt / negativt med variationerna?).	Bra för spannmål	Bra med uppmärksamhet i media	Köttpris hänger ej med. När ska man handla insatser?	Större marginaler men högre risker.	Möjligt att tjäna pengar men svårt att köpa gödning med osäkert avsalupris	Rätt produktionsgren? Samhället förstår vikten av reservlager	Mer-kostnader betalar sig inte. Bra att det lyfts politiskt
7	Har du de senaste 10 åren upplevt någon kris eller allvarlig händelse som påverkat din verksamhet avsevärt? Om ja, Vad?	2018 torkan	2018 torkan	2011 dåliga grispriser och sjuk delägare	2018 torka med dåliga grundvatten nivåer och likviditet	2018 torka. Låg skörd men bättre priser	2018 torka. Låga skördar	2018 torka. Fågelinfluensa för två år sedan. Covid innebar sårbarhet med anställda
8	Vad medförde det för	Höga risker kräver bättre lönsamhet & likviditet	Ökade kostnader på foder. Mjölpris	Det fanns likviditet som kunde	Mer minus än plus	Tog av lager och likviditet.	Vattentillgång dålig, svårt med foder.	Torkan påverkade mindre tack

ekonomiska risker?		hängde ej med	täcka dålig lönsamhet				vare eget foder.
9 Vad hade du för strategi för att hantera de riskerna?	Säkra skörd om dyra inköp.	Fördelade foder	Investerade inget, inget underhåll	Dra in på förnödenheter, minska gödsel och kem.	Hade likviditet och tog av buffert	Köpte in färre djur för att få foder att räcka	Körde på för fullt. Egen spannmål har en utjämnande effekt
10 Hur kommer du att agera för att minska den risk som prisvariationer medför i framtiden?	Likviditet, variation mellan grödor, säkra max 50% av skörd.	Säkra priser	Ordning och reda, handla på kontrakt, binda räntor, prissäkra.	Tidiga beslut för tillräcklig lönsamhet, men risk att missa topparna	Prissäkra, lås ej hela skörden,	Säkra priser	Likviditet viktigt, prissäkra, beredd att ta snabba beslut.
11 Vad tror du om lönsamhet för din verksamhet i framtiden?	Hög lönsamhet men högre risk	God lönsamhet nu, ovisst kommande år.	Dåligt nu men hoppas på bättre	Priser i matbutik måste betala kostnaden att producera!	Just nu väldigt bra men riskabelt.	Tveksam men köttpriser stiger långsamt.	Ser dåligt ut med överproduktion av skalägg. Det rinner ut mycket pengar nu.
12 Har du några förväntningar på branschorganisationer?	LRF borde jobba mer för produktionsl antbruk	De ska driva sakfrågor & utbilda politiker	LRF är inte inriktat mot produktionslantbruk. Det måste de vara.	Jobba för att förenkla för lantbrukare	De ska jobba för att skydda mot orimlig ekonomi	LRF ska driva frågor mot politiker	Svenska ägg representerar för många olika
13 Har du några övriga tillägg utöver frågorna?	Lantbrukare måste vara företagare och marknads-mässiga. Ta hjälp med det man inte är bra på	Brist på kunniga personer		Rätt idag men imorgon fel. Ovisst!	Svåraste är prisvariationer		Aldrig vart med om liknande

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Läs om SLU:s publiceringsavtal här:

- <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.